

Předběžná sdělení

POJETÍ KONTAKTNÍHO RODIČOVSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE: TEMATICKÁ ANALÝZA

VERONIKA HANÁČKOVÁ, ZUZANA MASOPUSTOVÁ

Katedra psychologie, FSS MU, Brno

ABSTRACT

The conception of attachment parenting in the Czech Republic: thematic analysis

V. Hanáčková, Z. Masopustová

Attachment parenting is one of the most popular parenting trends in the Czech Republic. The aim of the study is to describe attachment parenting in the Czech Republic and to identify key aspects of this parenting approach in women who practice attachment parenting. A semi-structured interviews were conducted with 42 mothers of toddlers who identified themselves as those who practice attachment parenting. Thematic analysis was employed to analyse data and to generate themes that comprise the conception of attachment parenting practice in the Czech Republic. The three major themes were identified as: 1) contact with child as a re-

sponse to child's needs, 2) respect for the child, and 3) a conflict between the ideas of attachment parenting and reality. The identified conception of attachment parenting practice in the Czech Republic is discussed in the context of attachment parenting literature and relevant research findings.

key words:

attachment parenting, parenting, thematic analysis, parenting trends

klíčová slova:

kontaktní rodičovství, rodičovství, tematická analýza, trendy v rodičovství

ÚVOD

S nárůstem celospolečenského zájmu o problematiku výchovy a rodičovství (Hoghu-ghi, Lang, 2004) po celém světě vznikají a rozvíjejí se různé trendy v rodičovství. Jedním z trendů populárních v zemích v USA a EU je tzv. kontaktní rodičovství, jehož název je českou obdobou tzv. *attachment parenting*, tedy rodičovského trendu odkazujícího svým původním názvem na teorii vazby J. Bowlbyho (Washington, Dunham, 2011). Zakladateli a jedněmi z nejvlivnějších propagátorů kontaktního rodičovství jsou William a Martha Searsovi, autoři knihy *Kontaktní rodičovství – rozumná cesta k pochopení a výchově dětí* (Sears, Sears, 2003). V současnosti je asi nejvýraznější představitelkou kontaktního rodičovství Naomi Aldortová (2010), která je považována i za představitelku přirozeného či přírodního rodičovství.

Přirozené či přírodní rodičovství (*natural parenting*), reprezentované například J. Liedloffovou (2007) či právě N. Aldortovou (2010) je však zároveň považováno i za inspiraci a východisko kontaktního rodičovství (Washington, Dunham, 2011).

Došlo: 18. 10. 2018; V. H., Fakulta sociálních studií MU, katedra psychologie, Joštova 10, 602 00 Brno; e-mail: v.hanackova12@gmail.com

Vznik této studie byl podpořen Grantovou agenturou České republiky: „Yummy mummy“ ideál a skutečnost: Od rozdílů v osobnosti matek a způsobu péče o děti k batolecímu vývoji a citové vazbě (GA16-11015S).

Příkladem praktik inspirovaných tzv. přírodními národy je nošení dítěte v šátku (případně v nosítku). Přenos této praktiky do moderní společnosti je datován do poloviny šedesátých let a přisuzován manželům Moorovým, kteří u svého dítěte začali praktikovat nošení po návratu do USA z mírové mise v Togu (Hallenbeck, 2018).

Samo vymezení kontaktního rodičovství je poněkud problematické. Nejedná se totiž o soubor konkrétních postupů, ale spíše o způsoby, kterými lze neustálé reagování na potřeby dítěte a častý fyzický kontakt s dítětem realizovat. Kontaktní rodičovství se dle Searsových (Sears, Sears, 2003) praktikuje prostřednictvím tzv. prostředků kontaktního rodičovství: kojení, nošení, společné spaní, bonding po porodu, důvěra v pláč dítěte (důvěrou v pláč dítěte je v kontaktním rodičovství myšleno okamžitě reagování na pláč dítěte), vyrovnaný osobní a rodinný život a nastavování hranic a vymezování se proti tzv. „cvičitelům dětí“ (tj. vůči sociálnímu okolí, které prosazuje autoritářskou výchovu, tresty apod.). Užívání termínu „prostředky“ místo obvyklejšího „principy“ či „postupy“ reflektuje skutečnost, že kontaktní rodičovství je spíše souborem přesvědčení o prospěšnosti frekventovaného fyzického kontaktu s dítětem a neustálého reagování na potřeby dítěte, přičemž tato přesvědčení mohou být na úrovni rodičovského chování manifestována mnoha způsoby. Kontaktní rodičovství tedy může nabývat různých podob.

Nejen názvem, ale i argumentačně se *attachment parenting* odkazuje na teorii vazby, přičemž předpokládá, že prostřednictvím častého fyzického kontaktu s dítětem a neustálého reagování na potřeby dítěte by mělo docházet k rozvoji jisté vazby (Green, Groves, 2008). Studie potvrzující spojitost mezi kontaktním rodičovstvím a rozvojem jisté vazby však zatím neexistuje. Žkoumány a potvrzeny byly spojitosti některých dílčích praktik kontaktního rodičovství a různých aspektů vztahu matka–dítě, případně benefitů pro rozvoj dítěte. V případě kojení jsou dokládány různé zdravotní benefity (Duncan et al., 1993; Kull et al., 2002; Oddy et al., 2003). Nepříliš dobře podložený je naopak dopad na rozvoj inteligence a kognitivních schopností, který při kontrole verbální inteligence matky, kvality kognitivní stimulace a emoční podpory dítěte mizí (Jacobson, Jacobson, 2006).

U nošení, respektive fyzického kontaktu matky s dítětem jsou doloženy pozitivní dopady na zdraví matky i dítěte (Bigelow, Power, 2012) či dílčí aspekty mateřské senzitivity (Little, Legare, Carver, 2019).

Z USA, kde má kontaktní rodičovství svůj původ, se postupně začalo rozšiřovat i do jiných zemí (Green, Groves, 2008). V různých zemích nabývá kontaktní rodičovství lokálně specifických podob v důsledku propojování a obohacování o další, v dané zemi populární, výchovné trendy, s nimiž je si ideově blízké. V některých zemích bývají principy kontaktního rodičovství například propagovány laktační ligou a dalšími organizacemi podporujícími kojení, jejichž působení však též nabývá lokálně specifických podob (Faircloth, 2010). Konkrétní podoby kontaktního rodičovství se tedy mohou odlišovat nejen napříč lidmi, kteří se za rodiče praktikující kontaktní rodičovství považují, ale podoba kontaktního rodičovství může být i místně specifická v závislosti na zemi, v níž rodiče žijí.

Poměrně rozšířen je trend kontaktního rodičovství i v České republice. Do určité míry lze na velkou oblíbenost kontaktního rodičovství v ČR usuzovat z počtu členů facebookové skupiny „Kontaktní rodičovství – diskuze a sdílení“, která má celkem přes 18 000 členů (k 6. 7. 2019), a počtu fanoušků facebookové stránky „Kontaktní rodičovství“ s celkem 31 002 fanoušky (k 6. 7. 2019), přestože počet členů skupiny či fanoušků stránky nelze s počtem rodičů praktikujících kontaktní rodičovství samozřejmě ztotožňovat. Správkyní facebookové stránky i facebookové skupiny je Lucie Harnošová, která je asi nejznámější propagátorkou kontaktního rodičovství v ČR.

Kromě facebookové stránky a skupiny provozuje i české webové stránky zaměřující se na kontaktní rodičovství (www.kontaktnirodicovstvi.cz) a je také autorkou volně dostupné české e-knihy popisující deset principů kontaktního rodičovství. Mezi principy kontaktního rodičovství uváděných Harnošovou (2016) patří příprava na porod a bonding, kojení a krmení s respektem, častý fyzický kontakt, rodinná postel (tedy místo pro společné spaní rodičů s dětmi), nošení dětí, bezplenková komunikační metoda, důvěra v pláč dítěte, respektující a láskyplná výchova a hranice, vyrovnaný harmonický a osobní život a „pozor na rady zvenku“. Tyto principy jsou obsahově shodné s výše uvedenými prostředky kontaktního rodičovství Searsových (Sears, Sears, 2003), navíc je přidána tzv. bezplenková komunikační metoda, jejímž cílem má být posilování schopnosti rodiče porozumět signálům dítěte a reagovat na jeho potřeby (Harnošová, 2016).

V rámci longitudinální studie DOMOV (Děti, otcové a matky o vývoji) bylo kontaktní rodičovství trendem, k jehož následování se respondentky účastníci se dané studie hlásily nejčastěji (v devíti měsících věku dítěte se k tomuto trendu hlásilo 23,2 % z 439 respondentek, tedy celkem 102 žen; Masopustová, Hanáčková, 2018). Konkrétní podoba kontaktního rodičovství v ČR však dosud nebyla výzkumně zachycena. Předkládaná studie si tedy klade explorační cíl, a to popsat trend kontaktního rodičovství v českém prostředí a identifikovat, které aspekty kontaktního rodičovství považují ženy, které v ČR kontaktní rodičovství praktikují, za klíčové.

METODA

Sběr dat a výzkumný soubor

Sběr dat proběhl formou polostrukturovaných rozhovorů zaměřených na rodičovské praktiky v rámci kontaktního rodičovství (klíčová byla otázka „Co pro vás znamená kontaktní rodičovství?“). Rozhovory byly provedeny jednou z výzkumnic jako součást rozhovorů prováděných za účelem sběru dat pro její disertační práci. Struktura rozhovorů i samotná analýza byly průběžně konzultovány s druhou z autorek tohoto textu.

Ženy byly osloveny ve skupinách na facebooku (Kontaktní rodičovství – OT, Nošení dětí – OT) a na mateřském serveru Modrý koník s nabídkou na rozhovor o kontaktním rodičovství. Následně jim byl odeslán dotazník, ve kterém měly kromě svých časových možností pro uskutečnění rozhovoru a základních demografických údajů na škále označit, nakolik se ztotožňují s kontaktním rodičovstvím. Pro rozhovor byly vybrány pouze respondentky, které uvedly, že se s kontaktním rodičovstvím ztotožňují hodně nebo plně. Rozhovory proběhly v místě dle výběru respondentek (jejich domácnost, herny, kavárny, parky). Jména respondentek i dětí byla v textu změněna.

Výzkumný soubor tvořilo celkem 42 žen ve věku 22–45 let, které v úvodním dotazníku před rozhovorem uvedly, že se s principy kontaktního rodičovství ztotožňují. 38 žen uvedlo, že se s principy kontaktního rodičovství ztotožňují plně a jednoznačně a 4 ženy uvedly, že se s těmito principy ztotožňují hodně. Všechny ženy měly alespoň jedno dítě v batolecím věku. Celkový počet dětí se pohyboval od jednoho po pět dětí na ženu. Většina žen ve vzorku měla vysokoškolské vzdělání (11 bakalářský stupeň, 15 magisterský stupeň, 1 vyšší než magisterský stupeň), 9 žen mělo střední školu s maturitou, 5 střední školu bez maturity a 1 žena základní stupeň vzdělání. Většina žen uváděla bydliště v Jihomoravském nebo Zlínském kraji. Většina žen (N = 38) byla ve vztahu s otcem dětí, tři ženy byly ve vztahu s jiným partnerem než s otcem dětí a jedna z žen nebyla v době rozhovoru v žádném vztahu.

Analýza dat a pozice výzkumníka

Jelikož cílem výzkumu byla základní orientace v oblasti, která není příliš probádaná, byla data analyzována prostřednictvím tematické analýzy, která je k těmto účelům vhodná (Howitt, 2010). Postup analýzy se odvíjel od doporučení Braunové a Clarkové (2006).

Obě výzkumnice vyučují vývojovou psychologii a na ni navazující předměty. Jejich postoje k výchovným metodám jsou tedy ovlivněny vývojověpsychologickým způsobem uvažování, zejména pak teorií vazby a na ni navazujícími teoriemi a výzkumnými studii a znalostmi průběhu a konsekvencí vývoje jednotlivých oblastí lidské psychiky. Výzkumnice, která rozhovory vedla a analyzovala data, má sama dítě v předškolním věku. S některými z praktik kontaktního rodičovství se ve svém okolí setkala a některé z principů uplatňovala i ve vlastním rodičovství. Vlastní rodičovství tak pro ni bylo při oslovování respondentek ve facebookových skupinách sdružujících rodiče výhodou. Druhá z výzkumnic se ve své poradenské praxi setkává s rodiči, kteří kontaktní rodičovství praktikovali nebo praktikují. Zkušenosti, které s ní tito rodiče sdílejí, a problémy, s nimiž se na ni obracejí, byly jednou z motivací pro vznik celého výzkumného záměru. S ohledem na typ analýzy a deskriptivní cíl výzkumu lze předpokládat, že osobní zkušenosti ani postoje výzkumnic k rodičovským trendům neměly na výsledky analýz tak výrazný vliv, jaký je očekávatelný u analýz typu IPA či zakotvená teorie.

VÝSLEDKY

V rámci tematické analýzy byla identifikována tři témata. Prvním byl **kontakt jako reakce na potřeby dítěte**, druhým **respekt vůči dítěti** a třetím tématem byl **rozpor mezi představami o kontaktním rodičovství a skutečností**.

1 Kontakt jako reakce na potřeby dítěte

Ústředním tématem všech odpovědí bylo pojetí kontaktního rodičovství jako reakce na potřeby dítěte. Respondentky uváděly, že kontaktní rodičovství pro ně znamená zaměřit se na potřeby dítěte, vnímat ho, vyzorovat, co potřebuje, a poté na tyto potřeby reagovat: *„Prostě vnímat to dítě. Pro mě o tom je to kontaktní rodičovství. Vnímat to, co ona potřebuje, ona sama ví nejlíp, co je pro ni nejlepší.“*; *„Na pojem kontaktní rodičovství jsem přišla až po porodu. Bylo pro mě přirozené dělat všechno, co je s ním v souladu, oproti většinovému názoru, jak se to dělá. Pozorovala a vnímala jsem své dítě a snažila jsem se mu plnit jeho potřeby.“*; *„Moje představa je, věnovat se dítěti a reagovat na jeho potřeby.“*

Základním způsobem naplňování potřeb dítěte v kontaktním rodičovství je dle respondentek kontakt prostřednictvím **společného spaní** s dítětem, **kojení** a **nošení** dětí: *„Ze začátku jsem se musela naučit akceptovat, jaká dcerka je. Že ten kontakt opravdu potřebuje. Tím, že jsem ho neznala, jsem se tomu musela přizpůsobovat. Takže ten kontakt je opravdu to hlavní. Ať už je to společným spaním, kojením, nošením, prostě celkově ten kontakt...“*.

1.1 Společné spaní

Téměř všechny respondentky hned v úvodu svých výpovědí o kontaktním rodičovství zmiňovaly společné spaní s dítětem: *„Osobně si pod tím představím teda to společné spaní, to je taková víceméně jasná věc.“*; *„Kontaktní rodičovství pro mě je samozřejmě společné spaní v posteli.“* Společné spaní pro respondentky představovalo sdílení jedné postele s dítětem (případně s dětmi). V souvislosti se společným spaním

respondentky často uváděly, že dětskou postel nepoužívají, případně dítě vlastní postel ani nemá: *[„Malý ještě v postýlce víceméně nespal... vždycky spí na mně. Spí tedy s náma v posteli už od malička. Postýlku máme přiraženou k posteli, takže... Ale jak říkám, on v ní ještě nespal. Takže ji máme jenom tak, aby si do ní třeba mohl položit ruku.“]*

Sdílení společné postele respondentky vnímaly jako něco přirozeného, automatického a správného. Mnoho respondentek se pro společné spaní rozhodlo kvůli praktičnosti spojené s možností dítě během noci pohodlně nakojit: *[„No, ze začátku, když se malá narodila, tak spala asi třikrát čtyřikrát v postýlce a potom i skrz to vstávání jakože hlavně jeden z důvodů bylo, že je to pohodlnější. Protože se jako budila často a kojila jsem ji často. Tak z tohoto důvodu.“]*

V rozhovorech často zaznívalo, že matky nechávají na dítěti, kdy se rozhodne pro vlastní postel: *[„Nechávám to na ní. Až si řekne o samostatnou postel, dostane ji.“]*

Společné spaní zmiňovaly v souvislosti s kontaktním rodičovstvím i ty respondentky, které s dítětem postel nesdílely – většinou z důvodu, že dítě společné spaní odmítalo. Tyto respondentky popisovaly, že se s dítětem o společné spaní pokoušely, protože to samy považují za jeden z nejdůležitějších způsobů kontaktu s dítětem: *[„Tak u nás nebylo společné spaní. Syn se narodil s tím, že se vykopal ze všeho, co mu omezovalo jeho prostor, což jsem byla i já. Takže prostě chtěl být sám. Do postele jsem ho přinutila, až když já jsem chtěla, až v roce, takže tam byla ta moje potřeba a do postele si ho dávám každý ráno kolem šesté.“]*

1.2 Kojení

Dalším tématem, které v souvislosti s kontaktním rodičovstvím uváděly všechny respondentky, bylo kojení. Většina respondentek výslovně zmiňovala dlouhodobé kojení. Dlouhodobost kojení však byla jednotlivými respondentkami pojmána různě. Část respondentek považovala za dlouhodobé kojení takové kojení, které trvá až do tzv. samoodstavu dítěte. Jiné respondentky dlouhodobé kojení definovaly pomocí konkrétní časové hranice, dokdy nejméně by mělo kojení trvat (nejčastěji alespoň do dvou let věku dítěte), případně ho ohraničily dalším následným těhotenstvím: *[„Jako děčko školou povinné asi jako kojit už ne, ale jako minimálně do čtyř roků jako určitě jo. Myslím, že je to zdravé pro ty děti. Víím, jak dědeček říkal, že tam někde žila paní, co měla moc dětí, a když dokojila, tak se ptala i ostatních, jestli si dají, a on v těch třeba čtyřech letech si dával... pil z prsu nějaké sousedky... no a mně to přijde jako hrozně krásné.“]*

Respondentky zmiňovaly, že se jejich postoje ke kojení a plány spojené s délkou kojení během života s dítětem měnily: *[„No, během těhotenství jsem si říkala, že tak půl roku do těch příkrmů, a ještě jsem si myslela, že to budu dělat stylem, že budu odsávat a dávat láhev, a tak nějak s těhotenstvím mně to začlo připadat divný a zbytečně náročný... a už na porodním sále po prvním přísátí mi došlo, že to asi budeme dělat jinak. Pak se vlastně ta představa prodlužovala, říkala jsem si, že tak do roka určitě, pak do těch dvou let určitě a teď uvidíme... ráda bych došla k přirozenému samoodstavu.“]*

Mezi respondentkami se objevovaly i ženy, které pokračovaly s kojením prvního dítěte i po narození druhého dítěte a praktikovaly tzv. „tandemové kojení“, nejčastěji z důvodu, že byly přesvědčené, že by pro starší dítě bylo náročné kojení ukončit, a obávaly se, že by se to mohlo negativně odrazit na vztahu k sourozenci: *[„Kojení je úplně jasný... kojím pořád oba dva, přičemž synovi je tři a půl.“]; [„Já sama jsem zvažovala, nakolik ještě toho staršího synka kojit, když už je ten mladší... no, myslela jsem, že už ne, že to skončím, ale pak sem to nějak... nedokázala přenést přes srdce...“]*

když jsem viděla, jak on je na tom závislý. Takže, no, teď jsou mu čtyři a kojím je oba... tak nějak, aby... aby mu to nepoznamenalo ten vztah k bráchovi no.“]

Některé respondentyk zmiňovaly, že představa ukončení kojení je obtížná nejen pro dítě, ale i pro ně samotné, případně zaznívalo i to, že se obávají, že se dítě rozhodne odstavit: *[„A kojení. Kojím samozřejmě ještě. Přijde mi zvláštní myšlenka, že bych měla přestat. Že bych teďka měla přestat kojít... vůbec si to nedovedu představit.“]*; *[„Zní to trochu divně... ale pro mě samotnou je děsivá představa, že už kojít nebudu... kojím vlastně všehovšudy snad osm let, když počítám i ty starší děti... a to, že mně jednou řekne... protože já vím, že další dítě už mít nemůžu... že mně řekne, že končíme... no, není to pěkná představa.“]*

V souvislosti s kojením respondentyk často zmiňovaly kojení na požádání – tzn. kojení kdykoli dítě chce, a to i u starších dětí (nad jeden rok) a emocionální aspekty kojení: *[„Stále svého syna kojím, nedávám ho na noc pryč, dennodenně uspávám u prsa, mazlíme se, hladím ho a zpívám každý večer, spíme spolu v posteli, přísaje se, kdy chce, i přes den, rozhodně nemám v plánu ho odstavit, až to přijde samo, tak to přijde.“]* Většina respondentek uváděla, že výživová hodnota kojení není primárním důvodem, proč své děti stále kojí. Důležité pro ně bylo, že díky kojení mohou být svému dítěti nablízku a pomoci mu zpracovávat náročné situace, případně využít kojení k usměrňování chování dítěte: *[„Kojení je opravdu asi nejvíc kontaktní věc... a... strašně důležitá pro ten vztah, protože to dítě tím získává jistotu ve chvílích, kdy prostě může být zmatené nebo vztekané nebo je v jiném prostředí nebo přijde hodně lidí. Nebo naopak, jeden člověk a ten, kterýho nezná. No, takže v těchto situacích prostě vím, že to dítě určitě přijde, sedne na klín a přicucne se, jak říkám.“]*

Respondentyk zmiňovaly i výlučnost postavení, které jim kojení umožňuje díky tomu, že se odehrává pouze mezi nimi a dítětem: *[„...potom se z toho stala i pomůcka na uspávání, vlastně u toho jsme zůstali a teďka si myslím že to máme spíš takový, že už to jako ani nepraktikujem na jídlo, ale spíš, jak se říká, dělám jí dudlík, jo a takový to tulení, mazlení, v noci, máme takový ty svoje rituály v noci, co dělá, nebudu říkat (smích), má takovej svůj rituálek, než se přísaje, tak je to prostě úžasný, takže teďka tam máme to spíš, jako mazlíme se i tak, ale tady u toho kojení jsme prostě tak nějak víc tělo na tělo, hlavně je to takové to naše. Ať se bude díť cokoliv, tak prostě to prso jí zůstane vlastně.“]*

1.3 Nošení

Mezi základními věcmi, které respondentyk vyjmenovávaly v rámci otázky, co pro ně znamená kontaktní rodičovství, se objevovalo i nošení dětí (v šátku nebo v nosítku). Všechny respondentyk praktikovaly nošení dětí – některé pouze částečně, v kombinaci s kočárkem, některé své děti pouze nosily. Všechny respondentyk však považovaly nošení za důležitou a nedílnou součást kontaktního rodičovství.

Skupina respondentek, která používala kromě nosítek a šátků také kočárky, uváděla, že dítě kočárek přijímá a líbí se mu tam. Respondentyk používající i kočárek se důrazně vymezovaly proti tomu, že by šly přes odpor dítěte – používaly kočárek tedy pouze v tom případě, když dítě v kočárku nepláče a když dává najevo, že se mu tam líbí: *[„Jakmile zabřečí, jde z kočáru ven.“]*; *[„Nikdy bych ji tam nenechala plakat... to fakt ne... je tam, když tam je ochotná být. Když ne, tak ji hned dávám na sebe.“]*

Mnoho respondentek uvádělo, že právě nošení jim pomáhalo se na dítě více napojit, více ho vnímat, proto se pro ně stalo významným prostředkem kontaktního rodičovství: *[„A hodně mně v tomto pomohlo... no všechny ty skupinky kolem kontaktního rodičovství, nošení. Začala jsem syna nosit a taky jsem ho začala mnohem víc vnímat. Snažila jsem se do něj napojit.“]*

Respondentky často zmiňovaly, že jim nošení pomohlo zvládnout zejména první rok života dítěte, kdy dítě často plakalo, případně se nemohlo uklidnit: *[„První rok byl hrozný. Nevěděla jsem, co dělat... dítě pořád řvalo. Pomohlo až nosítka, postupně jsem přešla na šátek. Dítě bylo navázáno v podstatě non stop.“]*

Nošení bylo zmiňováno také pro svou praktickou stránku. Respondentky uváděly, že zatímco s kočárkem bylo náročné se někam dostat, se šátkem nebo nosítkem nebyly omezeny prakticky nijak.

O nošení dítěte se respondentky zmiňovaly zejména v souvislosti s prvním rokem života dítěte. U starších dětí nošení příliš zmiňováno nebylo, případně bylo zmiňováno v souvislosti s tím, že dítě už chodí, ale neujde toho mnoho, proto je pro ně praktické mít i nosítka nebo šátek.

2 Respekt vůči dítěti

Dalším významným tématem, které se u většiny respondentek v jejich pojetí kontaktního rodičovství objevilo, bylo téma respektu. Ženy mluvily o tom, že kontaktní rodičovství pro ně znamená respekt k dítěti jako takovému, k jeho potřebám a k jeho osobnosti: *[„...takže pro mě je to hlavně jako vyjádření nějakého respektu k tomu dítěti, k jeho potřebám, k tomu, jaký je.“]* Z rozhovorů vyplynulo, že dvě základní oblasti, v rámci nichž respekt k dítěti projevují, je způsob, jakým s dítětem mluví, a to, že k dítěti celkově přistupují jako k rovnocennému partnerovi. Prvním podtématem byla tedy **respektující komunikace**, druhým podtématem byl **partnerský přístup k dítěti**.

2.1 Respektující komunikace

Většina respondentek popisovala, že kontaktní rodičovství pro ně znamená i určitý způsob komunikace s dítětem. Nejčastěji respondentky hovořily o domluvách a dohodách, což pro ně znamenalo respektovat přání dítěte, snahu dítěti vyhovět a domluvit se s ním, jak by mohlo být jeho přání realizováno: *[„My máme takovou věc, že se snažíme dělat dohody. Hele, ty potřebuješ tohle, já potřebuju tohle. Můžem to udělat tak, že první uděláme to a to a potom uděláme to. A... pokud ona s tím potom souhlasí, tak je to uzavřená dohoda.“]*; *[„...nebo něco mu nevyhovuje, tak se prostě vždycky domluvíme na nějakém řešení.“]*; *[„...prostě snažíme se o takzvané dohody... to je přesně to, jak já se s tím starším snažím vycházet... snažíme se hodně na věcech dohodnout.“]*

Respondentky zmiňovaly, že do své konverzace s dítětem často zahrnují vysvětlování. Zároveň u některých respondentek zaznívalo, že je to pro ně obtížné a že se jim někdy nedaří vysvětlovat dítěti věci tak, jak by chtěly: *[„Ráda vysvětluju, raději než kárám... i když, zvlášť u toho našeho staršího, u kterého mám pocit, že bude asi komplikovanější povaha... no, není to vždycky prostě jediný řešení no, to vysvětlování.“]*; *[„Ráda vysvětluju, raději než kárám... i když někdy to jinak nejde, pak mě to mrzí.“]*

Kromě vysvětlování a dohod některé respondentky také zmiňovaly, že je pro ně důležité mluvit s dítětem na rovinu, uznávat jeho pocity, diskutovat s dítětem, poskytovat dítěti dostatek informací o tom, co se bude dít, a také mluvit s ním i o nepříjemných věcech: *[„A taky se synem otevřeně mluvím, i když je maličký a může se zdát, že mi nerozumí, mluvím s ním, když jsem našťavaná, když jsem unavená, když jsem na něj třeba křičela, komunikovat důvěrně, na rovinu, to děti ocení.“]*

V popisu komunikace s dítětem v rámci kontaktního přístupu se často objevovalo vymezení se vůči určitým způsobům komunikace. Nejčastěji se respondentky vymezovaly proti příkazům dítěti a proti nadřazené pozici v komunikaci: *[„...a tak nějak potom aj i o té domluvě, že to není tak, jak to bylo u nás, jak to řeknu, tak to bude.“]*

[„Snažím se nebejt úplně tím policajtem.“] Dále se vymezovaly proti lhaní, strašení, vyhrožování a ponižování dítěte v komunikaci: [„Mluvím s ním na rovinu, snažím se samozřejmě ho neobelhávat věcmi, který já ani tak nemyslím, ani nejsou pravda...“]; [„Znamená pro mě jednat s dítětem ne z pozice nadřazené osoby... nechovat se k dítěti jako tzv. k robotovi, aby plnil jen mé přání, nevyhrožovat, nevysrašovat dítě, či dokonce ponižovat...“]

2.2 Partnerský přístup k dítěti

S respektem v komunikaci souvisel i přístup k dítěti, který mnoho respondentek nazvalo jako „partnerský“, tedy přístup k dítěti jako k rovnocennému partnerovi: [„... rovný přístup, k tomu, že dítě je partner... můj určitě.“]; [„Takže právě proto se snažím brát děti jako svého partáka.“]

Partnerský přístup k dítěti pro respondentky znamenal zejména nestavět se vůči dítěti do direktivní pozice a zůstávat na stejné úrovni jako ono samo. Často se respondentky vymezovaly proti vnímání dítěte jako dítěte a pod partnerským přístupem si představovaly i to, že dítě vnímají jako jiného dospělého člověka: [„Prostě žádný – já vím nejlíp, jak to dělat, a ty dělej, co chci já.“]; [„Tak úplně stěžejně je to pro mě to, že se snažím respektovat svoje dítě a snažím se k němu prostě přistupovat jako k dospělému... nebo prostě sobě rovnému člověku, kterej má svoje potřeby, svoje zájmy... zase některý věci, co nemá rád, takže prostě ta rovnocennost je pro mě nejdůležitější.“]

Partnerský přístup pro respondentky také znamenal nechat dítě rozhodovat o důležitých věcech a zajímat se o jeho názor: [„Nebudu rozhodovat za něj... prostě to, nechat ho rozhodnout.“]; [„Tak v zásadě... v zásadě se malé ptám na ty věci... je to pro mě hlavně ptaní se, kdybych to tak řekla. Taky bych nechtěla, ať mně můj řekne... jde se tam a tam... ale prostě se zeptat... o tom to je, to partnerství, a to jak s mužem, tak s dítětem.“]

3 Rozpor mezi představami o kontaktním rodičovství a skutečností

Některé respondentky mluvily o tom, že se jim nepodařilo jejich představy o kontaktním rodičovství realizovat v praxi, případně že své představy sice realizují, ale nejsou si vlastně jisté, jestli ve výchově postupují správně, případně narážejí na problémy, se kterými nepočítaly. Oblasti, v nichž se rozpor mezi představami o kontaktním rodičovství a skutečností odehrával, vystihují dvě podtémata, a sice **konflikt potřeb a nejistota a krize důvěry v adekvátnost kontaktního rodičovství**.

3.1 Konflikt potřeb

V souvislosti s naplňováním potřeb dítěte respondentky často zmiňovaly **konflikt potřeb** dítěte s jejich vlastními potřebami, případně potřebami dalších členů rodiny.

Některé z respondentek se snažily o vyvážení potřeb tak, aby kontaktní způsob výchovy vyhovoval všem, i jim samým: [„Určitě reakce na potřeby dítěte. Přizpůsobit se tak nějak, aby to vyhovovalo všem. Ne všechno podřídít dítěti, ale když už jsme si to dítě pořídili, tak ho nebudeme lámat, aby se přizpůsobovalo jenom nám.“] Část respondentek v této souvislosti také hovořila o nutnosti nastavovat dítěti hranice: [„Vadí mi, když si to někdo přebere tak jako, dítě je bůh a může všechno, i v kontaktním rodičovství si myslím, že by děti měly znát hranice, to si myslím, že je strašně důležitý a hodně lidí si to neuvědomuje.“]

Jiné respondentky naopak uváděly, že staví potřeby dítěte na první místo. V rámci jejich pojetí kontaktního rodičovství se objevovalo nadřazení potřeb nad vlastními potřebami: [„Jo... snažit se nějak její potřeby dávat nad své.“]; [„Především asi...“]

klást důraz na potřeby toho dítěte víc než jakože na ty svoje.“]; [„Jako ano, já třeba hodně teďka potlačuju ty svoje potřeby, i když se to snažím jako nedělat, ale... ale prostě říkám si, teď je na prvním místě on.“] Některé z nich pak uváděly, že je neustálé naplňování potřeb dítěte vyčerpává: [„Občas mám pocit, že když jsem s tím mladším sama, tak jsem tak unavená z toho, jak se pořád snažím podržít tomu staršímu, že s tím mladším ani nemluvim.“]

V souvislosti se snahou o naplňování potřeb dítěte se objevovaly obavy, zda neustálé upřednostňování potřeb dítěte před potřebami ostatních nemůže vést k tomu, že dítě nebude schopné brát ohledy na druhého člověka: [„...prostě proto, že já se opravdu snažím ho nevykolejit z jeho zajetých... jako kolejí, na druhou stranu ale jako, možná tím, že jsme opravdu striktně jako dodržovali jenom ten jeho režim, jsme mu dali najevo, že se tak moc nemusí brát ohled na ten... na toho druhýho.“] V návaznosti na popisovanou snahu neustále naplňovat potřeby dítěte některé ženy zmiňovaly i to, že jejich dítě prakticky nemá prostor se vymezit, protože nemá důvod – jeho potřeby jsou neustále naplňovány. Respondentky zmiňovaly obavy, jak si dítě poradí, až jeho potřeby neustále naplňovány nebudou: [„No, vztek jako takový vobdobí... nevím, to jsme vlastně ani nezažili. Nás tak řádk to vobdobí minulo. Což teda... jako jsem ráda... i když nevím, jestli to je dobře vůbec. Jak to vlastně bude mít, až po něm někdo bude chtít to, co von nechce... protože to jako teď ještě úplně nezažil no... ještě tím, jak je sám... jak ani nemá nikoho k sobě.“]

O konfliktu svých vlastních potřeb s potřebami dítěte respondentky hovořily nejčastěji v souvislosti s kojením, kdy (přestože by samy v souladu se svým pojetím kontaktního rodičovství chtěly kojit co nejdéle) bylo nutné kojení omezit nebo zredukovat: [„Taková jako ideální představa je ten samoodstav, což ale se v praktickém životě ukázalo poněkud nereálný, a to především z fyzických důvodů. Že třeba když jsem byla těhotná vlastně s Toníkem (mladší syn; nyní 18 měsíců), tak v nějakým devátým měsíci jsem přestala kojit úplně, Lucinka (starší dcera)... ona začala odmítat tak nějak automaticky a víceméně týden po narození Toníka zase začala, protože já jsem, to jí byly dva roky... já jsem prostě neměla nic proti tomu, fyzicky jsem to tehdy dávala... pak problém to začal být asi tak po půl roce, když jsem to opravdu... opravdu mě to vyčerpávalo. Půl roku jsem vlastně kojila dvě děti. Pak se to tedy ustálilo na tom, že Lucinku teda jenom dvakrát denně a může si víceméně vybrat kdy, jednou to bude víceméně ráno a jednou víceméně za tmy, aby to byla schopná nějak rozpoznat, ale prostě to máme takový jako dvakrát denně.“]; [„Před tím druhým rokem jsem tak nějak... nedobrovolně... nebo jako... nevím no... prostě odstavila. Protože už to bylo fakt neúnosný, prostě neustále mít to dítě na prsu. I když ta její potřeba tam pořád byla.“]

Další oblastí, ve které ke konfliktu potřeb docházelo, bylo společné spaní s dítětem v jedné posteli. Některé respondentky uváděly, že společné spaní s dítětem je v konfliktu s jejich partnerským životem. Společné spaní s dítětem naráží na potřeby partnera a partner tak společnou postel opouští, případně je společné spaní s dítětem zdrojem neshod s partnerem: [„Musím říct, že můj manžel teda úplně se s tím neztotožňuje, takže pak vznikají v rodině zajímavé situace. Hlavně teda co se týče společného spaní, tam je to trošku náročnější, hlavně co se teda týče společného nějakého intimního života s partnerem, proto on je v tom trošičku jakoby vyhraněnej.“]; [„Jinak jako společný spaní funguje, ale manžel už se do té postele nevejde no. Nebo respektive on by se vešel, ale chce se vyspat, takže prostě manžel spí odděleně. Děti kojení potřebují, je to pro mě jasná volba. Manžel teď musí jít na druhou kolej.“]

Zejména v případě starších dětí pak respondentky uváděly i negativní vliv společného spaní s dítětem na kvalitu jejich vlastního spánku: [„No a co se týče slečny, která má tři a půl roku, tak vzhledem k tomu, že ona si asi tak před půl rokem začala vlastně

spát v té posteli tak, že už nás jako by vykopávala ven, že už to bylo takový jako hodně náročný se i vyspat.“]

3.2 Nejistota a krize důvěry v adekvátnost kontaktního rodičovství

Přestože rozhovory byly realizovány pouze s respondentkami, které uvedly, že se s principy kontaktního rodičovství ztotožňují hodně nebo zcela, byly mezi nimi i takové, které uváděly, že ve svém rodičovském přístupu právě prožívají krizi, případně že se u nich objevují pochybnosti, zda vychovávají své dítě dobře: [„Znejistěla jsem tak moc, že jsem nevěděla, jestli se s váma mám setkat, protože jsem si říkala, jak já můžu vykládat něco o kontaktním rodičovství, když jsem se dostala do bodu, kdy to nefunguje. Takže... je to... je to těžký.“]; [„Možná je to úskalí toho kontaktního rodičovství, nebo prostě té kontaktní výchovy, o kterém se možná moc nemluví, protože ono to prostě není příjemný... když člověk zjistí, že to, co dělal... nebo propaguje, tak že to vlastně nefunguje. Pak prostě člověk dojde do fáze, kdy to ubojoval, kdy tři roky tvrdil, že toto je přesně to, jak chce vychovávat to dítě... a najednou přijde do fáze, kdy zjistí, že neví, jestli to funguje.“]

Nejistotu a krizi důvěry v adekvátnost kontaktního rodičovství zmiňovaly zejména matky dětí v druhé polovině batolecího věku: [„Jako ono to působí hrozně hezky nebo jako idylicky ten kontaktní přístup a jak všechno jako funguje, ale nefunguje prostě. Jako je to nějaká cesta, kterou si člověk vybere, a není to nejlehčí cesta... nebo jako, když je to dítě miminko, tak je to nejlehčí cesta, ale potom je to takový jako sakra těžký no.“]

Některé respondenty spojovaly **nejistotu a krizi důvěry v adekvátnost kontaktního rodičovství** s obdobím po ukončení kojení, protože ukončením kojení ztratily „výchovný prostředek“ (viz výše), kterým pomáhaly dítěti zvládnout emoce či záchvat vzrodu: [„...pro mě ta největší výzva začíná tím druhým, druhým a půl rokem... a to je i tím, že já mám teď pocit, že ten starší je malinko jinde, než ty děti teď jsou. Jo, toto si myslím, že je ten zlom, kdy to jako začne být... kdy ten kontaktní ten začne být těžší. Myslím, že je to hodně i tím, jak vlastně vymizí to kojení... což je podle mě u těch kontaktních třeba v průměru věk kolem dvou let. Jakmile zmizí to kojení, tak ta matka už prostě nemá ani tu páku... najednou ztrácí ta maminka ten velmi silný argument pro to dítě a už je to víceméně o slovech.“]

Nejistotu a krizi důvěry v adekvátnost kontaktního rodičovství zmiňovaly některé respondenty též v souvislosti s vytvářením dohod s dítětem. Respondenty uváděly, že se snažily o domluvu s dítětem pomocí dohod, ale dohody nefungovaly: [„A jako to dodržování dohod je u nás jako problém. Třeba teď to jako Terežka dost zkouší. Já nevím, třeba řekne, já řeknu, tak ses vzbudila, bylo by dobrý, aby ses šla vyčůrat, a vona řekne, ale já si chci dát svačinu, a já řeknu, dobře, tak bojím se, aby ses u té svačiny nepočůrala, tak se běž prosím vyčůrat a pak si dáš svačinu, a vona řekne, dobře, tak řeknu, tak dohoda jo? A ona řekne jo. A jde si sednout ke stolu a dát si svačinu. Tak to je prostě nedodržení dohody. Jo... a to prostě nejde. Tak si tak jako zase sednem a řeknem si, že to je jako nedodržení dohody, že tak se prostě u nás doma nežije, že tak by jako nám nebylo dobře, že když se jí něco nelíbí, tak prostě taky může říct. No, takže se snažíme jako prostě dodržovat dohody, ale prostě jak říkám, když už je toho pak hodně, ona ty dohody prostě nedodržuje, tak já prostě křičet začnu bohužel. A je konec, v ten moment to prostě nefunguje.“]

DISKUZE

Cílem výzkumu bylo odpovědět na otázku, jaké je pojetí kontaktního rodičovství u žen praktikujících kontaktní rodičovství v České republice. Byly provedeny rozho-

vory s celkem 42 ženami, které samy sebe označily jako zcela či hodně se ztotožňující s principy kontaktního rodičovství. Na základě tematické analýzy byla identifikována tři hlavní témata, a sice **kontakt jako reakce na potřeby dítěte, respekt vůči dítěti a rozpor mezi představami o kontaktním rodičovství a skutečností**.

První identifikované téma **kontakt jako reakce na potřeby dítěte** zahrnovalo **nošení, kojení a společné spaní**. Všechny tyto tři praktiky péče o dítě bývají v souvislosti s kontaktním rodičovstvím i v zahraničí zmiňovány nejčastěji (Liss, Erchull, 2012) a jsou i součástí tzv. prostředků kontaktního rodičovství definovaných Searsovy (Sears, Sears, 2003).

Všechny respondentky uváděly, že důležitým způsobem realizace kontaktního rodičovství je pro ně **kojení** dítěte. V souvislosti s kojením hovořily nejčastěji o dlouhodobém kojení a kojení na požádání. Značná část respondentek kojila do tzv. samoodstavu, případně po narození dalšího dítěte provozovala tzv. tandemové kojení. Respondentky uváděly, že kojení jim zajišťuje výlučné postavení u dítěte a že prostřednictvím kojení pomáhají dítěti zpracovávat náročné situace, případně prostřednictvím kojení usměrňují chování dítěte. U kojení tedy respondentky akcentovaly především komunikační, výchovný a vztahový význam. Tyto významy jsou kojení přisuzovány i autory kontaktního rodičovství (Sears, Sears, 2003), přestože výzkumná opora potvrzující souvislost mezi kojením a vztahem s dítětem chybí. S dlouhodobým kojením a kojením na požádání je kontaktní rodičovství spojováno i v zahraničí (Faircloth, 2010), a lze tedy konstatovat, že celkový důraz na kojení je pro kontaktní rodičovství charakteristický.

Všemi respondentkami bylo jako součást praktikování kontaktního rodičovství zejména v prvním roce života dítěte zmiňováno **nošení**. Většina respondentek používala nosítka nebo šátek v kombinaci s kočárkem, přičemž ale zdůrazňovaly, že kočárek používají pouze v případě, kdy v něm dítě nepláče. Respondentky často uváděly, že díky skupinám podporujícím nošení dětí, případně informacím o technikách nošení, se o kontaktním rodičovství dozvěděly. Přes počáteční kritiku odborné i laické veřejnosti (Russell, 2014) se nošení dětí v posledních letech v západních zemích poměrně rozšířilo. V České republice existuje velké množství skupin a kurzů, které se nošení, zejména nošení v šátku, věnují.

Třetí z podtémat tématu **kontakt jako reakce na potřeby dítěte, společné spaní** v jedné posteli s dětmi, zmiňovaly jako nedílnou součást kontaktního rodičovství všechny respondentky, včetně respondentek, s nimiž děti v jedné posteli spát nechtěly. I respondentky, s nimiž děti ve společné posteli nespaly, však uváděly, že se o společné spaní s dětmi pokoušely.

Kontakt jako reakce na potřeby dítěte zahrnující kojení, nošení a společné spaní jsou tedy hlavními způsoby realizace kontaktního rodičovství v České republice. Přestože kojení, nošení i společné spaní s dítětem jsou typickými prostředky kontaktního rodičovství, kontakt s dítětem jako souhrnné označování těchto tří prostředků je pro Českou republiku do značné míry místně specifický. Původní anglický název kontaktního rodičovství je totiž *attachment parenting*. V původní terminologii a argumentaci je tedy místo důrazu na fyzický kontakt typičtější důraz na vztah s dítětem, byť forma realizace je obdobná.

Druhým z hlavních identifikovaných témat byl **respekt vůči dítěti**, který byl tvořen podtématy **respektující komunikace** a **partnerský přístup k dítěti**. **Respektující komunikace** pro ženy znamenala zejména snahu vyvarovat se příkazů a nařizování dítěti. Jako alternativu uváděly tzv. dohody s dítětem, u nichž dítěti nejsou pokyny dány příkazem, ale dostane možnost se samo rozhodnout. V rámci druhého podtématu, **partnerský přístup k dítěti**, se respondentky vymezovaly vůči pohlížení na dítě

jako na někoho, kdo potřebuje vedení. Komunikaci se svým dítětem, navzdory jeho batolecímu věku, připodobňovaly ke komunikaci s partnerem, tedy s někým, kdo je na stejné úrovni jako ony samy a kdo je schopen o sobě samostatně rozhodovat.

Téma **respektu vůči dítěti** je do značné míry lokálně specifické a s kontaktním rodičovstvím se pojí v České republice z důvodu popularity jiných výchovných trendů, jakými jsou například tzv. Nevýchova a Respektovat a být respektován (Kopřiva, 2008), které respekt k dítěti zdůrazňují. Při porovnání s prostředky kontaktního rodičovství je téma **respekt vůči dítěti** zřejmě nejpodobnější prostředku pozor na „cvičitele dětí“, kterým se Searsovi vymezují vůči rozkazování dítěti (Sears, Sears, 2003).

Posledním ze tří hlavních identifikovaných témat byl **rozpor mezi představami o kontaktním rodičovství a skutečností**. Téma obsahující reflexi rozporu mezi ideálem a skutečností se neobjevovalo u všech respondentek, ale zmiňovala ho zhruba polovina z nich. Téma **rozpor mezi představami o kontaktním rodičovství a skutečností** v sobě zahrnovalo podtémata **konflikt potřeb a nejistotu a krizi důvěry v adekvátnost kontaktního rodičovství u starších dětí**.

Ke **konfliktu potřeb** docházelo zejména v oblasti kojení a společného spaní. U kojení respondentky zmiňovaly, že potřeby dítěte často narážely na jejich vlastní potřeby. Přestože respondentky cítily, že jejich dítě kojení ještě vyžaduje nebo potřebuje, vnímaly zároveň, že pokračování v kojení je již nad jejich fyzické či psychické síly. Některé respondentky proto kojení ukončily, jiné ho redukovaly (například pouze na dvě kojení denně). Objevovaly se i respondentky, které v kojení na požádání pokračovaly i přesto, že už kojit nechtěly.

K dalšímu **konfliktu potřeb** docházelo v oblasti společného spaní s dítětem, které kolidovalo s potřebami partnera, kterému společné spaní s dítětem vadilo. V případě společného spaní s dítětem byl většinou konflikt potřeb řešen tak, že respondentčin partner opustil společnou postel a ona v ní zůstala sama s dítětem, případně dětmi.

Významnou roli v podtématu **konflikt potřeb** hrálo nastavování hranic dítěti a snaha o neustálé uspokojování potřeb dítěte. Respondentky zmiňovaly, že se obávají, zda neustálé uspokojování potřeb dítěte nepovede k tomu, že dítě nebude schopno reagovat na potřeby jiného člověka. Některé respondentky uváděly, že se u jejich dítěte v batolecím věku neobjevuje vzdor, který je pro toto vývojové období typický. Absenci období vzdoru samy respondentky přisuzovaly skutečnosti, že dítě nemá proti čemu vzdorovat, jelikož jsou jeho potřeby neustále uspokojovány.

Zajímavý je již samotný způsob užívání termínu „potřeby“. Právě na tématu **rozpor mezi představami o kontaktním rodičovství a skutečností** a obou jeho podtématech, **konfliktu potřeb i nejistotě a krizi důvěry v adekvátnost kontaktního rodičovství**, je dobře pozorovatelné, že respondentky termín „potřeby“ užívají promiscue ke chtění a žádostem dítěte, případně že za potřebu považují prevenci diskomfortu či projevů negativních emocí. Přestože autoři kontaktního rodičovství před zaměřováním přání a žádostí dítěte s jeho potřebami explicitně varují (Sears, Sears, 2003), bylo užívání termínu potřeby promiscue ke chtění a žádostem dítěte patrné v rozhovorech s většinou respondentek. Zatímco v novorozeneckém a kojeneckém období mohou být výše popsané potřeby s vývojovými potřebami dítěte do značné míry synonymní, v dalších vývojových obdobích se rozdíl mezi nimi začne zvětšovat. Naplňování takovýchto potřeb dítěte se tak pro mnoho respondentek stalo v batolecím věku dítěte vyčerpávající a obtížně realizovatelné.

Dle psychosociální teorie E. H. Eriksona (2002) je základní vývojovou potřebou kojeneckého věku potřeba jistoty a důvěry získávaná právě prostřednictvím promptního reagování rodiče na projevy distresu dítěte. V batolecím období se však dominantní vývojovou potřebou stává autonomie a samostatnost realizovaná i prostřednictvím

konfrontace vlastních přání s realitou a požadavky okolí. Erikson (2002) v souvislosti s výchovou dítěte v batolecím věku hovoří o pevně ujišťujícím způsobu vnější kontroly dítěte.

Mnoho autorů (např. Dix, Branca, 2003; Feldman, Greenbaum, Yirmiya, 1999) považuje období vzdoru za důležité vývojové období. Zatímco v kojeneckém věku je vývojově adekvátní reagovat na všechny potřeby dítěte a snažit se je uspokojovat, s rostoucí autonomií dítěte, která přichází v batolecím období, by se dítě mělo začít učit uvědomovat si také autonomii a potřeby ostatních (Dix et al., 2007). Testování hranic a zkušenost s jejich existencí podporují rozvoj prosociálního chování a emoční regulace (Kochanska, 2002) a nastavování hranic rodičem je i důležitým prediktorem svědomitosti dítěte v pozdějším věku (Kim, Kochanska, 2019). Absence zkušenosti s hranicemi a potřebami ostatních tak zřejmě může vývoj prosociálního chování a emoční regulace komplikovat. Obavy, zda dítě bude schopno reagovat na potřeby ostatních, které respondentky zmiňovaly v rámci tématu **konflikt potřeb**, se tedy z pohledu vývojové psychologie jeví jako relevantní.

Problematické uchopení konceptu potřeb je patrné i z rozhovorů, v nichž respondentky zmiňovaly druhé podtéma, **nejistotu a krizi důvěry v adekvátnost kontaktního rodičovství**. Vznik **nejistoty a krize důvěry v adekvátnost kontaktního rodičovství** byl v mnoha případech časově navázán na ukončení kojení. Respondentky, které používaly kojení k uklidnění dítěte (například při vzteku, rozrušení, smutku) a k uspokojování jeho potřeb, zmiňovaly, že s ukončením nebo redukcí kojení přišly o hlavní způsob, jak potřeby dítěte uspokojovat.

U skupiny respondentek, u nichž se toto téma **nejistoty a krize důvěry v adekvátnost kontaktního rodičovství** objevovalo, zaznívaly pochybnosti o adekvátnosti kontaktního rodičovství a z důvodu narůstající únavy a vyčerpání i pochybnosti o dlouhodobé realizovatelnosti tohoto přístupu. Jelikož kontaktní rodičovství klade velký důraz na neustálé uspokojování potřeb dítěte, je pravděpodobné, že nárůst únavy a vyčerpání popisovaný respondentkami souvisí s nárůstem počtu a změnou charakteru požadavků a potřeb dítěte, k nimž s postupujícím věkem dítěte a rozvojem jeho autonomie dochází (Dix et al., 2007).

O **nejistotě a krizi důvěry v adekvátnost kontaktního rodičovství** u starších dětí hovořily respondentky zejména v kontextu dohod s dítětem, kdy se s dítětem na něčem dohodly, ale dítě dohody nedodržovalo. Jak již bylo zmíněno, **nejistotu a krizi důvěry v adekvátnost kontaktního rodičovství** zmiňovaly především respondentky, které měly děti v druhé polovině batolecího věku, což může být dáno jednak náročností batolecího období, způsobenou zejména labilitou emocí a vzdorem (Kochanska, Aksan, 1995), jednak i tím, že některé popisované praktiky kontaktního rodičovství nemusejí být pro děti v batolecím období vhodné. Je totiž pravděpodobné, že příčinou selhávání snah o uzavírání dohod s dětmi v batolecím věku je nedostatečná vývojová zralost batolat pro takovýto typ interakce.

V důsledku nedostatečné zralosti kognitivních schopností a exekutivních funkcí je pro dítě v batolecím věku obtížné se kompetentně rozhodovat, u rozhodnutí setrvat a dohodu dodržet. Schopnost přistupovat na dohody vyžaduje z hlediska kognitivního vývoje myšlenkové operace odpovídající spíše školnímu věku. Aby dítě bylo schopno se rozhodovat mezi více možnostmi, musí zvládnout podržet tyto možnosti v paměti, rozumět jejich obsahu a významu či si představit důsledky svého rozhodnutí. Dítě tak již nesmí být ve svém myšlení striktně vázáno na bezprostředně viděné a musí být schopno ve svých myšlenkových operacích postupovat v krocích na sebe navazujících, což vyžaduje i jistou míru inhibiční kontroly. Kognitivní schopnosti dítěte v batolecím věku jsou však vázány na přítomnost, aktuální prožitek a aktuálně přítomné

podněty a obsahy (Morasch, Bell, 2010). Inhibiční kontrola, která dítěti umožňuje řešit problémy, zvážit klady a záporné rozhodnutí apod. (Carlson, Moses, Breton, 2002), se vyvíjí až v průběhu předškolního období a během života se zdokonaluje (Carlson, Moses, Breton, 2002). Při rozhodování o více možnostech je dítě v batolecím věku navíc výrazně ovlivněno efektem novosti (Sumner et al., 2019) a při uzavírání dohod tak často může volit z nabízených variant řešení poslední vyslovenou, bez ohledu na reálné preference.

Z rozhovorů vyplývalo, že přestože snahy o uzavírání dohod s dítětem selhávaly, respondentky se o uzavírání dohod s dítětem stále snažily. Často se i výslovně vymezovaly proti „nadřazené“ komunikaci s dítětem, tedy komunikaci, v níž jsou dítěti dávány příkazy a pokyny, o nichž se s ním nediskutuje. Právě jednoznačné nastavení hranic však mladším dětem může poskytovat jistotu a řád (Kochanska, Aksan, 1995) a může to být vhodnější způsob komunikace vzhledem k vývojovému období než dohody, jejichž uplatňování je z vývojového hlediska smysluplnější u starších dětí. **Nejistota a krize důvěry v adekvátnost kontaktního rodičovství** tak zřejmě do značné míry pramení z nedostatečné reflexe specifík jednotlivých období ve způsobu, jakým je kontaktní rodičovství pojímáno. Právě nedostatečná reflexe specifík jednotlivých vývojových období je považována za obecné riziko nekritického následování trendů v rodičovství a výchově (Connell-Carrick, 2006).

ZÁVĚR

Tato studie přinesla popis pojetí kontaktního rodičovství v České republice, které je tu poměrně populární. Za dominantní způsob praktikování kontaktního rodičovství lze označit fyzický kontakt s dítětem, který zahrnuje především kojení, nošení a společné spaní s dítětem. Tyto způsoby péče jsou pro kontaktní rodičovství charakteristické i v zahraničí. Místně specifický je však zřejmě větší důraz kladený na množství fyzického kontaktu s dítětem místo zdůrazňování vztahu a senzitivity, jak je běžnější v původních zdrojích o *attachment parenting*. Větší důraz na frekventovaný fyzický kontakt s dítětem ve výpovědích respondentek může být dán částečně i podstatou českého překladu, v němž výraz kontaktní nahrazuje původní slovo attachment, vztah. Další příčinou zvýšeného kladení důrazu na frekventovanost fyzického kontaktu s dítětem mohou být rozdílné příležitosti k frekventovanosti fyzického kontaktu v různých zemích dané odlišnou délkou mateřské/rodičovské dovolené. Mateřská/rodičovská dovolená v České republice je ve srovnání se světem výjimečná svou délkou, a tak je příležitost k frekventovanému fyzickému kontaktu s dítětem pro české ženy zůstávající s dítětem na rodičovské dovolené výrazně větší než u žen v zemích, v nichž žena standardně nastupuje do zaměstnání již v průběhu kojeneckého věku dítěte.

Za místně specifické pojetí kontaktního rodičovství lze považovat kladení důrazu na respekt vůči dítěti v podobě partnerského přístupu k dítěti a respektující komunikace s dítětem. Významným specifíkem pojetí kontaktního rodičovství v České republice byla spontánní reflexe rozporu mezi představami o kontaktním rodičovství a skutečností spočívající zejména v konfliktu potřeb dítěte a dalších členů rodiny a v nejistotě a krizi důvěry v adekvátnost kontaktního rodičovství, která se objevovala v rozhovorech s respondentkami, jejichž děti se nacházely ve druhé polovině batolecího věku.

Deskriptivní charakter studie umožnil popsat pojetí kontaktního rodičovství v České republice, a položit tak základ pro navazující výzkumy zaměřené na trend kontaktního rodičovství. V navazujících výzkumech by bylo vhodné podrobněji se zaměřit například na problematiku rozporu mezi představami o kontaktním rodičovství a skutečností či na problematiku kojení jako prostředku výchovy a uspokojování potřeb

a na charakteristiky rodin, v nichž k výraznějším rozporům mezi představami o kontaktním rodičovství a skutečností dochází, případně žen, které vnímají kojení jako základní formu uspokojování potřeb dítěte. Samostatným námětem dalších studií by mohlo být též pojetí potřeb dítěte v batolecím věku, neboť aktuální studie naznačila, že potřeby mohou být v případě kontaktního rodičovství zaměňovány s žádostmi a přáními dítěte, případně že naplnění potřeb dítěte je zaměňováno s prevencí vzniku negativních emocí u něj.

LITERATURA

- Aldortová, N. (2010). *Vychováváme děti a rosteme s nimi*. Praha: Prah.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Bigelow, A. E., & Power, M. (2012). The effect of mother-infant skin-to-skin contact on infants' response to the still face task from newborn to three months of age. *Infant Behavior and Development*, 35(2), 240-251.
- Carlson, S., Moses, L., & Breton, C. (2002). How specific is the relation between executive function and theory of mind? Contributions of inhibitory control and working memory. *Infant and Child Development*, 11, 73-92.
- Connell-Carrick, K. (2006). Trends in popular parenting books and the need for parental critical thinking. *Child Welfare*, 85, 819-836.
- Dix, T., & Branca, S. (2003). Parenting as a goal-regulation process. In L. Kuczynski (Ed.), *Handbook of dynamics in parent-child relation*. (pp. 167-188). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dix, T., Steward, A., Gershoff, E., & Day, W. (2007). Autonomy and children's reactions to being controlled: Evidence that both compliance and defiance may be positive markers in early development. *Child Development*, 78, 1204-1221.
- Duncan, B., Ey, J., Holberg, C. J., Wright, A. L., Martinez, F. D., & Taussig, L. M. (1993). Exclusive breastfeeding for at least 4 months protects against otitis media. *Pediatrics*, 91(5), 867-872.
- Erikson, E. H. (2002). *Dětsví a společnost*. Praha: Argo.
- Faircloth, C. (2010). „What science says is best“: Parenting practices, scientific authority and maternal identity. *Sociological Research Online*, 15, 364-375.
- Feldman, R., Yirmiya, N., & Greenbaum, Ch. (1999). Mother-infant affect synchrony as an antecedent of the emergence of self-control. *Developmental Psychology*, 35, 223-231.
- Green, K., & Groves, M. (2008). Attachment parenting: An exploration of demographics and practices. *Early Child Development and Care*, 178, 513-525.
- Hallenbeck, S. (2018). Mobility, moms, and the babywearing phenomenon. *Women's Studies in Communication*, 41, 359-369.
- Harnořová, L. (2016). *Kontaktní rodičovství*. Brno: Brána k dětem.
- Hoghugh, M., & Long, N. (2004). *Handbook of parenting. Theory and research for practice*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Howitt, D. (2010). *Introduction to qualitative methods in psychology*. New Jersey, NJ: Prentice Hall.
- Jacobson, S. W., & Jacobson, J. L. (2006). Breastfeeding and intelligence in children. *British Medical Journal*, 333, 929-930.
- Kim, S., & Kochanska, G. (2019). Evidence for childhood origins of conscientiousness: Testing a developmental path from toddler age to adolescence. *Developmental Psychology*, 55(1), 196-206.
- Kochanska, G. (2002). Committed compliance, moral self, and internalization: A mediational model. *Developmental Psychology*, 38, 339-351.
- Kochanska, G., & Aksan, N. (1995). Mother-child mutually positive affect, quality of child compliance to requests and prohibitions, and maternal control as correlates of early internalization. *Child Development*, 66, 236-254.
- Kopřiva, P. (2008). *Respektovat a být respektován*. Bystřice pod Hostýnem: Spirála.
- Kull, I., Wickman, M., Lilja, G., Nordvall, S. L., & Pershagen, G. (2002). Breast feeding and allergic diseases in infants – a prospective birth cohort study. *Archives of Disease in Childhood*, 87, 478-481.
- Liedloff, J. (2007). *Koncept kontinua. Hledání ztraceného štěstí pro nás i naše děti*. Praha: DharmaGaia.
- Liss, M., & Erchull, M. J. (2012). Feminism and attachment parenting: Attitudes, stereotypes, and misperceptions. *Sex Roles*, 67, 131-142.
- Little, E., Legare, C., & Carver, L. (2019). Culture, carrying, and communication: Beliefs and behavior associated with

- babywearing. *Infant Behavior and Development*, 57, 320-331.
- Masopustová, Z., & Hanáčková, V. (2018). Trendy v rodičovství. In: Z. Masopustová, P. Daňšová, L. Lacinová a kol. (Eds.), *Jak to mají mámy. Psychologický výzkum mateřství* (pp. 36-43). Brno: Muni Press.
- Morasch, K. C., & Bell, M. A. (2011). Self-regulation of negative affect at 5 and 10 months. *Developmental Psychobiology*, 54, 215-221.
- Oddy, W. H., Sly, P. D., de Klerk, N. H., Landau, L. I., Kendall, G. E., Holt, P. G., & Stanley, F. J. (2003). Breast feeding and respiratory morbidity in infancy: A birth cohort study. *Archives of Disease in Childhood*, 88(3), 224-228.
- Russell, N. U. (2014). Babywearing in the age of the internet. *Journal of Family Issues*, 36(9), 1130-1153.
- Sears, W., & Sears, M. (2003). *Kontaktní rodičovství. Rozumná cesta k pochopení a výchově dětí*. Praha: Argo.
- Sumner, E., DeAngelis, E., Hyatt, M., Goodman, N., & Kidd, C. (2019). Cake or broccoli? Recency biases children's verbal responses. *PLoS ONE*, 14(6), 1-13.
- Washington, A., & Dunham, M. (2011). Early parenting practices and outcomes for adolescents. *Educational Research Quarterly*, 35, 43-56.

SOUHRN

Kontaktní rodičovství patří mezi nejoblíbenější rodičovské styly v České republice. Cílem této studie je popsat kontaktní rodičovství v České republice a identifikovat klíčové aspekty tohoto přístupu u žen praktikujících kontaktní rodičovství. Bylo provedeno celkem 42 rozhovorů s ženami, které samy sebe označily jako praktikující kontaktní rodičovství. Data byla analyzována tematickou analýzou, ze které vzešla témata popisující pojetí kontaktního rodičovství v ČR. Byla identifikována tři základní témata: 1) kontakt jako reakce na potřeby dítěte, 2) respekt vůči dítěti a 3) rozpor mezi představami o kontaktním rodičovství a skutečností. Pojetí kontaktního rodičovství v ČR bylo následně diskutováno v kontextu literatury vztahující se ke kontaktnímu rodičovství a relevantních výzkumných zjištění.